

SAMLAREN

TIDSKRIFT
FÖR
SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 16

1935

UPPSALA 1935

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1935

ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI-A.-B.

35452

MISCELLANEA.

Wennæsius' liv och diktning.

I sin gradualavhandling *Skrifter av Eric Wennæsius*. I. *Etthundrade kling-dichter*, Uppsala 1934, har författarinnan, Ingeborg Nordin-Grip, självfallet ägnat Wennæsius' biografi vederbörlig uppmärksamhet. Författarinnan har så vitt synes samvetsgrant sammanfört vad man hittills vetat om Wennæsius' liv och leverne och ytterligare utvidgat detta vetande. Tvenne viktiga primärkällor äro tydligen en i Vitterhetsakademien förvarad bunt handlingar med påskriften »Enskilda affärspapper af ingen vikt, mest Hadorphs» och Heysig-Ridderstiernas i Uppsala universitetsbibliotek (Palmskiöld 351) förvarade Journal. Båda källorna referera sig tydligen närmast till omständigheter i samband med Wennæsius' död. De äro i alla händelser av författarinnan citerade endast i detta sammanhang. Hit skulle naturligtvis också böra föras bouppteckningsinstrumentet efter Wennæsius, av författarinnan anført å trenne ställen i avhandlingen, nämligen ss. 60, 61 f. och 213. Å förstnämnda ställe göres hänvisning till »Stockholms rådhusarkiv 1685», å sistnämnda, litteraturförteckningen, till »Stockholms rådhusarkiv. Bouppteckningar 1685». Utdrag ur bouppteckningen till belysning av Wennæsius' personliga förhållanden lämnas av författarinnan å ss. 61—62. Emellertid är här att märka, att författarinnan säkerligen knappast varit i tillfälle taga del av bouppteckningsinstrumentet i original. Det framgår redan av en hel del formella och andra onöjaktigheter vid citat ur anförda bouppteckningsinstrument.¹ Framför allt upplysande

¹ Författarinnans källhänvisning »Stockholms rådhusarkiv. Bouppteckningar 1685» är otillfredsställande. Sedan sagda arkivinstitution med 1929 års utgång upphört att existera och uppgått i det nybildade stadsarkivet, befinna sig de citerade bouppteckningarna i sistnämnda arkivinstitution. Wennæsius' bouppteckningsinstrument förefinnes dessutom icke i 1685 utan i 1686 års bouppteckningsband. — Wennæsius' i stadsarkivet förvarade bouppteckningsinstrument utvisar i boets behållning en slutsumma av 4659 daler och 24 1/2 öre kopparmynt. Ingeborg Nordin-Grip har (a. a., s. 60) slutsumman 4657,29 daler! — Författarinnan anför ytterligare, efter »bouppteckningen», en del uppgifter, »lämpliga som exempel på den komfort, som åtnjöts av en ogift statstjänsteman under 1600-talet» (a. a., s. 62). I själva verket var exempelvis Wennæsius' ekipering enligt originaldokumentet vida rikare än vad som framgår av författarinnans uppgifter. Utom »1 Plyes Mössa» — hos författarinnan »1 Plyos (!) Mössa» — ägde Wennæsius av kläder bl. a. hela fyra kostymer, ej två som författarinnan uppger. Originalinventariets uppställning är helt annorlunda än i författarinnans arbete. Exempelvis en post å sist-

härvidlag är, att författarinnan tydligen varit okunnig om att i bouppteckningsinstrumentet lämnas högst betydelsefulla meddelanden om den strid mellan Hadorph och Wennæsius' sterbhus, vilken är henne i någon mån bekant endast från de nyssnämnda Hadorphska affärspapperen.¹ Striden är även av lärdomshistoriskt intresse, därför att den belyser en viktig punkt av antikvitetskollegiets historia. Sakförhållandet har förut knappast uppmärksammats. Som författarinnan riktigt påpekar, har tidigare E. Lewenhaupt endast antytt denna strid i annat sammanhang.²

Om bouppteckningsinstrumentet efter Erik Wennæsius äger ett betydande lärdomshistoriskt och biografiskt intresse, är det också av den största vikt för författarinnans huvudtes i avhandlingen: Wennæsius' diktning.

Bouppteckningsinstrumentet efter Erik Wennæsius upptog av lösören ett belopp om 976 daler och 8 öre kopparmynt.³ Därav märkes en post: »Böcker. Ähro af mest: Thomas Bergman värderade allesammans för 509.12». Tyvärr meddelas ej, som annars allt emellanåt sker vid bouppteckningarna, någon specialförteckning över dessa böcker. Av intresse är i alla händelser, att mer än hälften av lösörets tillgångar kom på den avlidnes bibliotek.

Sterbhusets största behållning var likväl Erik Wennæsius' utstående fordringar, av vilka de flesta ansågos säkra. I detta sammanhang anföras omkr. 40 personer under rubriken »Införande skuld». För nu berörda avhandlingens författarinna borde det säkerligen varit ytterst värdefullt, med tanke på hennes huvudtema, att ha tagit del av nyssnämnda arkivaliska primärkälla. Av nämnda omkr. 40 personer förekomma nämligen som huvudpersoner i Wennæsius' sonettsamling åtminstone fem, nämligen Erik Andersson, Elisabet Dalina, Jonas Kierlander, Bastian Poppelman och Lars Wennæsius. Även förekomma personer tillhörande släkterna Falk, Frisell och Reinbolt, representerade i sonetterna av andra medlemmar. Bland andra poster förekommer även följande:

»Cammererskans sterbhuus som
 Carl Bengtsson fick 4: —
 Noch för grafskrifften 18: — 22: —»

nämnda ställe, »1 stort (tydligen felläsning för: swart) Klädz Räck med Byxor och 1 dito gammal», återfinnes sålunda ej alls i originaldokumentet, som här i stället har uppställningen (med posterna under varandra): »1 Swart Klädz Räck och Byxor, 30: —, 1 p:r Skinn Byxor, 8: —, 1 gl. Swart Klädz Räck och Byxor, 10: —» etc. — Jag nöjer mig med detta exempel. Saken kan förefalla mindre viktig men bevisar till full evidens, att författarinnan, till sin egen skada som nedan skall visas, icke uppmärksammat bouppteckningsinstrumentet efter Wennæsius.

¹ INGEBORG NORDIN-GRIP, a. a., s. 55.

² E. LEWENHAUPT, *Johan Heysig-Ridderstierna*, II, *Samlaren* 1893, s. 51. — Lewenhaupt påpekar i sitt flyktiga meddelande blott, att vad han anfört endast »tyckes tyda på någon tvist antingen med den äldre Hadorph eller med sonen».

³ Bouppteckningar 1686, fol. 172 r, Stockholms stadsarkiv.

Härmed åsyftas tydligen Christina Hadorphia, änka efter landskamreraren Olof Krook. Wennæsius har över henne författat en gravskrift — sonett nr 66 i nu berörda diktsamling.¹ Nämnda Christina var en syster till Johan Hadorph.

Om denne innehåller bouppteckningsinstrumentet under rubriken »Infordrande skuld» ett par anmärkningsvärda poster. Den ena lyder:

»H: *Hardorphi*(!) *revers* af d. 27 *martij* 685, att hafwa uthlefwererat Carl Bergmans pantt och emothtagit . . . 42:—».

Omedelbart följer denna post:

»Sedermehra berättas att *secreteraren* h: *Hardorphius*(!) hafwer lefwererat till *fiscalen* h: *Söderman* een *banco* zedell som hörer detta sterbhuus till, bestående af *capital* och *int*: till a^o 685 d. 7 *novemb*: 2238.4 ¹/₂».

Onekligen tyder redan detta på ett visst trassel från Hadorphs sida. Att han i övrigt förehaft vissa manipulationer beträffande Wennæsius' sterbhus framgår av det följande. Wennæsius dog den 21 november 1684. I vanlig ordning skulle givetvis bouppteckning förrättas. Redan den 9 december samma år förordnades också rådmännen Marker och Roslin samt assistenten i förmyndarekammaren Norden och notarien Bisselsten att verkställa densamma.²

Härmed drog dock tydligen ut på tiden, och i brev av den 13 maj 1685 befallde Svea hovrätt — tydligen på förekommen anledning — att inventarium »fordersammast» skulle upprättas efter Wennæsius.³ Samma dag som denna skrivelse på remiss från magistraten föredrogs i justitiekollegiet, den 19 maj 1685, framhöll justitiekollegiet för sekreteraren Hadorph, vilken i annat ärende var tillstädes, sagda brev och de åtgärder, som däri påfordrades. Hadorph meddelade härvid, att slottskansliet hade egendomen under disposition, varjämte »slotzfogden förseglat dhe kistor som stå uti *Archivo*, williandes *secreteraren* ey hafwa der med något at beskaffa».⁴

Svea hovrätts brev gjorde slag i saken, och redan den 22 maj 1685 förrättades bouppteckning efter Wennæsius i närvaro av hans båda arvingar, nämligen hans mor, Katarina Eriksdotter⁵, och hans bror, Lars Wennæsius, »begge ifrån Gäfle stadh». Å deras vägnar hade också inställt sig bankofiskalen And. Söderman. Därjämte hade å Kungl. kammarkollegii vägnar infunnit sig fiskalen Otter, som anförde, »dett han på *Collegij Antiquitate*(!) anhållande hoos Kongl. Cammar *Collegium* war kommen att tillsee om någre *publique* saker och räkningar funnes att i acht taga. Sammaledes inställte sigh s: *Johan Peringer*

¹ Jfr INGBORG NORDIN-GRIP, a. a., s. 36 och s. 166 f.

² Justitiekollegii protokoll 1684, s. 700, Stockholms stadsarkiv.

³ Justitiekollegii protokoll 1685, s. 354.

⁴ *Ibid.*, s. 368.

⁵ Enligt annan, av INGBORG NORDIN-GRIP (a. a., s. 54) anförd, källa skulle hon hetat »Chirsten Eriksdotter».

medh berättelse, dett wore han af *secreteraren* h^r *Hardorph*(!) anmodat, att på *Collegij Antiquitate*(!) wägnar denne *inventering* bijwista. Hwar på *fiscalen* h^r *And. Söderman* påstod och begiärte, att *secreteraren* h^r *Hardorphius*(!), som tilförende och ensijdigt wijs skall befattat sikh medh sahl. *Wennæsijs* egendomb, kistor öppnat, penningar och *banco* zedlar till sikh tagit, måtte och nu tillstädes wara. Och ehuru wäll *secreteraren* igenom wachtmestaren åthskillige gångor är anmodat sikh i sterbhuset att infinna, dåck skiedde sådant allt förgäfwes, *secreteraren* kom intet. Och egendomen uthj hans¹ cammar hoos s^r *Lars Swensson*² fans som föllier»³

Bouppteckningsinstrumentet avslutas till sist så:

»Sedan begiärte *fiscalen* h^r *Söderman* att antecknas skulle, det han förbehåller sikh allan rätt emoth *secreteraren* h^r *Hardorphius*(!), för det han skall tillskyndat sterbhusetz egendomb medh *arrest* är belagt, samt att han olagligen skall omgåttz medh bem^{te} egendomb för än *inventerat* blef. Imedlertijdh lembnades egendohmen, som med *arrest* belagd ähr, uthi kistor i samma cammare, den tilförende warit, och under dee *deputerades sigill* till wijdare *ordre*».

Det förefaller onekligen av bouppteckningsinstrumentet som om *Hadorph* ej haft rent mjöl i påsen beträffande sitt förhållande till *Wennæsius'* sterbhus. Hans enständiga vägran att personligen infinna sig vid bouppteckningsförrättningen verkade ju ej heller förtroendeingivande. I stället inlämnade han till magistraten en supplik, varom det heter i justitiekollegii protokoll den 26 maj 1685:

»Vppå *secreterarens* h^r *Johan Hadorphi* ankombne *suplique resolversades*, att dhe *recesser* och *placater*, som finnas uti sahl. *Erich Wennæsi* sterbhus och han till sig begiärrar, efftersom dhe skola *Kongl. Archivo* tillhörige wara, här i *collegio* uphämtas, att iemte den dödes bref och andre handlingar öfwersees och *annoteras*».

Ytterligare en gång, den sista, hade justitiekollegiet att taga befattning med ett ärende rörande *Wennæsius'* sterbhus. I kollegiets protokoll den 2 juni 1685 har nämligen antecknats:

»*Resolverades*, att sahl. *Erich Wennæsi* moder och broder skulle få till sig taga sterbhusetz lösören bestijgande till 466 d. 28 öre kopp:mt effter *inventarii* innehåld, samt *Kempes obligation* och pant af 140 d. k:m^t, till likketz begrafning och andre nödortfige tarfwer att använda».

¹ D. v. s. *Wennæsius'*.

² INGEBORG NORDIN-GRIP, a. a., s. 59, säger: »Om W[ennæsius], veta vi, att han åtminstone sista delen av sitt liv bodde hos en 'Sign. Lars Svensson på norre wallen', ehuru han fortfarande hade 'sin disk' hos *Hadorph*». — Det hade varit av intresse att få veta på vilken källa författarinnan här bygger, detta desto mer som redan de av henne anförda citaten tydligen äro felaktigt återgivna. Sålunda bör väl »Sign. Lars Svensson» läsas som »Seign[eur] Lars Svensson». Och »norre wallen» är givetvis en grov förvrängning för »norre mallmen» eller den stockholmska stadsdelen Norrmalm. Någon lokalitet med namnet »norre wallen» har aldrig funnits i Stockholm.

³ Bouppteckningar 1686, fol. 170 r. och v., Stockholms stadsarkiv.

I slutet av samma år, 1685, har, som Ingeborg Nordin-Grip meddelar, Heysig-Ridderstierna tillsammans med Wennæsius' moder och broder samt den ovannämnda fiskalen Söderman tydligen definitivt ordnat med dödsboet.¹

Jag har redan förut framhållit det beklagliga i att författarinnan till den första akademiska avhandlingen om Erik Wennæsius uraktlåtitt att taga del av bouppteckningsinstrumentet efter skalden. Helt säkert skulle detta dokument kunna ge åtskilliga ledtrådar vid uppspårandet av Wennæsius' anonyma dikter. Författarinnan har tydligen i viss mån dragit in en del av dessa dikter i sin undersökning och kommer kanske i framtiden att taga upp dem till behandling i större utsträckning. I varje fall tyder delbeteckningen på författarinnans avhandling, att vi möjligen kunna vänta en fortsättning på hennes studier i Wennæsius' diktning.

Som ett bidrag till kännedomen om Wennæsius' anonyma författarskap må i detta sammanhang meddelas en anteckning i Stockholms stadskonsistorii protokoll för den 21 april 1680:

»Af dhe booktryckiare, som blefwo til närvarande dag *citerade*, angående dhe skrifter, som dhe utan *decani permission* understå sig emot gjorde förordning emottaga att tryckia, opkom *Heinrich Larsson* gesäll hoos booktryckiaren *Wankif*, och tilstodh en skrift wara der nu nyligen tryckt hoos hans mästare giord af *Venæσιο* uthan nampnetz undertecknande; och efter undfången *correction* och förmaning, at han ingen skrift uthan *decani* tilståndh tryckia skulle, uthlofwade han sådant att efterkomma och göra».²

Gunnar Bolin.

Till dateringen av en Lucidorsdikt.

Under nr XVIII i Helicons Blomster förekommer en dikt med upptakten »Grymme Tartar / stygge Took», vilken Lucidor's senaste utgivare, Fredrik Sandwall, med rätta betecknar som »denna eleganta och älskvärda visa».³ Redan J. Linck i sin avhandling *Om Lars Johansson (Lucidor den olycklige)*, Stockholm 1876, anser — »nog med rätta» säger Sandwall — att den skämtsamma hyllningen till Lisette »bör sättas i samband med en maskerad vår- eller hösttiden». Linck hänvisar i detta sammanhang till besöket av en notabel beskickning i Stockholm

¹ INGEBROG NORDIN-GRIP, a. a., s. 62, not 1. — Genom felläsning eller tryckfel uppper författarinnan, att »W:i moder och bröder» — i stället för broder — varit närvarande vid förrättningen.

² Stockholms stads konsistorii protokoll 1680, s. 239, Stockholms stadsarkiv.

³ FREDRIK SANDWALL, *Samlade dikter av Lucidor, Tredje häftet (Kommentar)*, s. 33, Stockholm 1922 (*Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet*, IV).